

DOSKONALENIE PROCESU PRODUKCYJNEGO W PRZEDSIĘBIORSTWIE PRZEMYSŁOWYM Z ZASTOSOWANIEM METOD PROJEKTOWANIA JAKOŚCI

Bożena SKOTNICKA-ZASADZIEN

Streszczenie: W artykule przedstawiono możliwość zastosowania metod 5 WHY i FMEA do analizy wadliwości procesu produkcyjnego pierścienia łożyskowego. Za pomocą metody 5 WHY zidentyfikowano przyczyny wystąpienia poszczególnych wad w procesie produkcyjnym. Metoda 5 WHY w przedsiębiorstwach przemysłowych bardzo często wykorzystywana jest jako wspomagającą metodę FMEA. Za pomocą metody FMEA dokonano analizy przyczyn i skutków występowania wad w cyklu produkcyjnym. Wykonane badania za pomocą metod zarządzania jakością pozwoliły wykryć wady w całym procesie produkcyjnym, zmniejszyć koszty wytwarzania wyrobu i wprowadzić działa korygujące, które pozwoliły na zmniejszenie strat i kosztów bezpośrednich występujących w produkcji.

Słowa kluczowe: 5 WHY, FMEA, proces produkcyjny, wadliwość, koszty.

1. Wprowadzenie

Wytwarzanie wyrobów spełniających określone kryteria jakościowe wiąże się z tym, że przedsiębiorstwa ponoszą z tego tytułu mniejsze lub większe koszty. Kontrola kosztów wytwarzania produktu to bardzo ważny aspekt w działalności przedsiębiorstwa.

W momencie kiedy w wytwarzanym wyrobie powstają wady nie spełnia on oczekiwań klientów, powstają nadmierne koszty produkcji i istotnym jest ustalenie co jest przyczyną wystąpienia takiego zjawiska [1,2]. Na podstawie licznych opracowań zawierających analizę kosztów produkcji można stwierdzić, że zła jakość wyrobu, błędy w cyklu produkcyjnym oraz na etapie projektowania wyrobu są źródłami dodatkowych, nieprzewidzianych strat finansowych w przedsiębiorstwie [2,3]. W większości przedsiębiorstw produkcyjnych wykorzystuje się elementy zarządzania jakością do analizy i oceny procesu produkcyjnego. Do określenia przyczyn i skutków wystąpienia wad w wyrobie lub procesie produkcyjnym bardzo często wykorzystywana jest metoda FMEA [4]. Zastosowanie tej metody w przedsiębiorstwie produkcyjnym daje konkretne, wymierne efekty przyczyniając się do zmniejszenia kosztów jakości wyrobów [5]. Metoda FMEA pozwala prześledzić strukturę kosztów prowadzonego procesu produkcyjnego, można na tej podstawie wskazać w którym etapie tego procesu powstają wady i jak jest ich koszt dla przedsiębiorstwa [9]. Po przeprowadzonej analizie za pomocą metody FMEA w przedsiębiorstwie można zastosowanie działania korygujące i zapobiegawcze wystąpienia, które pozwolą uniknąć podobnych wad wyrobu lub błędów w procesie produkcyjnym w przyszłości [14].

Inną metodą stosowaną często w analizie problemów z wyrobem lub procesem produkcyjnym jest 5 WHY. Za pomocą tej metody szuka się przyczyn wystąpienia danego

problemu. Jest to prosta metoda polegająca na zadawaniu pytania dlaczego. 5 WHY stosowana jest do kontroli procesu produkcyjnego [6].

W niniejszym artykule przedstawiono wykorzystanie dwóch metod zarządzania jakością. Metodę FMEA, która ma wpływ na obniżenie kosztów procesu produkcyjnego pierścienia łożyskowego oraz metoda 5 WHY która pozwoliła zidentyfikować przyczyny powstawania wad w badanym pierścieniu łożyskowym [4]. Metoda 5 WHY wykorzystana jest w tej analizie jako wspomagająca metodę FMEA. Celem niniejszego opracowania jest wskazanie miejsc w procesie produkcyjnym pierścienia łożyskowego, gdzie występują błędy, które mają wpływ na wadliwość wyrobu końcowego a także powodują wzrost kosztów wytwarzania.

1.1. Metoda FMEA

FMEA to skrót od Failure Mode and Effects Analysis czyli analiza rodzajów błędów oraz ich skutków. Jest to metoda wywodząca się ze Stanów Zjednoczonych i stosowana jest od lat 50 ubiegłego wieku [3]. Początkowo była wykorzystywana w przemyśle zbrojeniowym, obecnie znalazła szerokie zastosowania w różnych gałęziach przemysłu [4].

Metoda FMEA ma za zadanie w sposób analityczny ustalić związki przyczynowo - skutkowe powstawania potencjalnych wad wyrobu lub procesu produkcyjnego. Istotnym w metodzie FMEA jest uwzględnienie czynnika ryzyka wystąpienia wady. Głównym celem stosowania tej metody w różnych branżach przemysłu jest możliwość ciągłego doskonalenia procesu, wyrobu oraz wprowadzanie na bieżąco poprawek i nowych rozwiązań [6].

Do zadań, które można przeprowadzić w przedsiębiorstwie przemysłowym za pomocą metody FMEA zaliczamy:

- trwałe i systematyczne eliminowanie wad w wyrobie lub procesie produkcyjnym poprzez rozpoznanie rzeczywistych przyczyn ich powstawania i zastosowania odpowiednich działań zapobiegawczych i korygujących,
- identyfikację działań, które mogłyby wyeliminować lub ograniczyć w dużym stopniu możliwość wystąpienia potencjalnych błędów lub wad w wyrobie,
- udokumentowanie przeprowadzenia analizy FMEA, co pozwala na wykorzystanie jej przy realizacji późniejszych zadań w przedsiębiorstwie,
- poddanie procesu analizom, a następnie na podstawie uzyskanych wyników wprowadzenie poprawek lub nowych rozwiązań, które w sposób trwały wyeliminują błędy i wady.

W licznych opracowaniach najczęściej wykorzystywana jest FMEA: wyrobu, konstrukcji lub procesu produkcyjnego [11].

FMEA konstrukcji (wyrobu) – analiza skierowana jest do klienta czyli przyszłego użytkownika. Dzięki tej metodzie uzyskuje się informacje na temat silnych i słabych stron wyrobu, co pozwala na zmianę pierwotnych założeń konstrukcyjnych jeszcze przed przystąpieniem do prac nad wyrobem [10]. Dodatkowo pozwala na: znaczne obniżenie kosztów jakości; skrócenie czasu niezbędnego do wdrożenia nowych technologii bądź nowego wyrobu na rynek; identyfikację różnego rodzaju błędów, braków oraz ukazania ich konsekwencji, jakie za sobą niosą a także możliwość wprowadzenia rozwiązań zaistniałych problemów [13]. Na podstawie zebranych danych można stworzyć bazę danych powtarzających się błędów w celu ich usunięcia za pomocą odpowiednich działań zapobiegawczych [7].

Stosowanie metody FMEA wyrobu/konstrukcji jest zalecane w następujących sytuacjach: wprowadzania nowych lub w znacznym stopniu zmienionych wyrobów; wprowadzania nowych materiałów; użycia nowych technologii; otwarcia się nowych możliwości zastosowania wyrobu; wystąpienia wady w sytuacji, gdy dochodzi do dużego zagrożenia dla człowieka lub otoczenia [2].

FMEA procesu - jest stosowana w celu wykrycia czynników, które mogą wpłynąć na dezorganizację przebiegu procesu produkcyjnego [5].

Czynniki te mogą być związane z :

- technikami obróbki;
- parametrami obróbki;
- środkami pomiarowo-kontrolnymi bądź maszynami i urządzeniami.

FMEA procesu jest najczęściej stosowana w początkowej fazie projektowania procesów technologicznych, przed uruchomieniem produkcji seryjnej, a także w celu doskonalenia, procesów, które nie zapewniają wymagań określonych w normach dla danego wyrobu [8].

Metoda FMEA pozwala zapobiegać i usuwać skutki wad i błędów w procesie produkcyjnym oraz pomaga znacznie obniżyć poziom kosztów i zwiększyć poziom jakości wyrobów, poprawia efektywność procesu produkcyjnego a, co za tym idzie zmniejsza się ilość reklamacji wyrobów przez klientów i tym samym wzrasta wiarygodność organizacji. Wadą metody FMEA jest konieczność zaangażowania kierownictwa przedsiębiorstwa i pracowników oraz pracochłonna i długa procedura zastosowania [3,16].

1.2. Metoda 5 WHY

Za pomocą metody 5 WHY wskazuje się przyczyny zaistniałego problemu. Metodę tę przeprowadza się w dwóch aspektach. Pierwszy dotyczy przyczyn problemu – co spowodowało wystąpienie danego problemu. Drugi aspekt dotyczy wykrycia problemu - dlaczego nasz obecny system (metoda kontroli) nie wykrył problemu kiedy się pojawił [11].

Inną nazwą metody 5WHY funkcjonującą w literaturze jest diagram dlaczego - dlaczego. Coraz częściej diagram ten stosowany jest w przedsiębiorstwach przemysłowych do monitorowania i kontroli procesu produkcyjnego [10,12]. Zaletą tej metody jest to iż jest ona krótka i nie wymaga większej znajomości zagadnień zarządzania jakością. Metoda ta opiera się na twierdzeniu, że każde kolejne pytanie jest określeniem poprzedniego zadanego pytania dlaczego. Jest bardzo pomocna w ocenie mniej złożonych problemów oraz występujących w nich związków przyczynowo - skutkowych.

Metoda 5 WHY składa się z trzech etapów:

Etap pierwszy polega na: zbieraniu informacji o problemie, który wystąpił w przedsiębiorstwie. Rozpatruje się ten problem w następujących aspektach:

- co właściwie się stało?
- kiedy?
- jaka jest skala problemu, ile mamy problemów %
- jakie zagrożenia ten problem stwarza w przedsiębiorstwie.

Drugi etap polega na powołaniu zespołu projektowego, który będzie analizował wszystkie przyczyny wystąpienia problemu. Powołana grupa robocza dokładnie opisze zaistniały problem. Osoby wchodzące w skład grupy roboczej powinny być bezpośrednio związane z produkcją i posiadać wiedzę na temat zaistniałego problemu [15].

Etap trzeci polega na przeprowadzeniu analizy i jej weryfikacji. Analizę przeprowadza się w następujących sposób: formułuje się problem badawczy, a następnie zadaje się

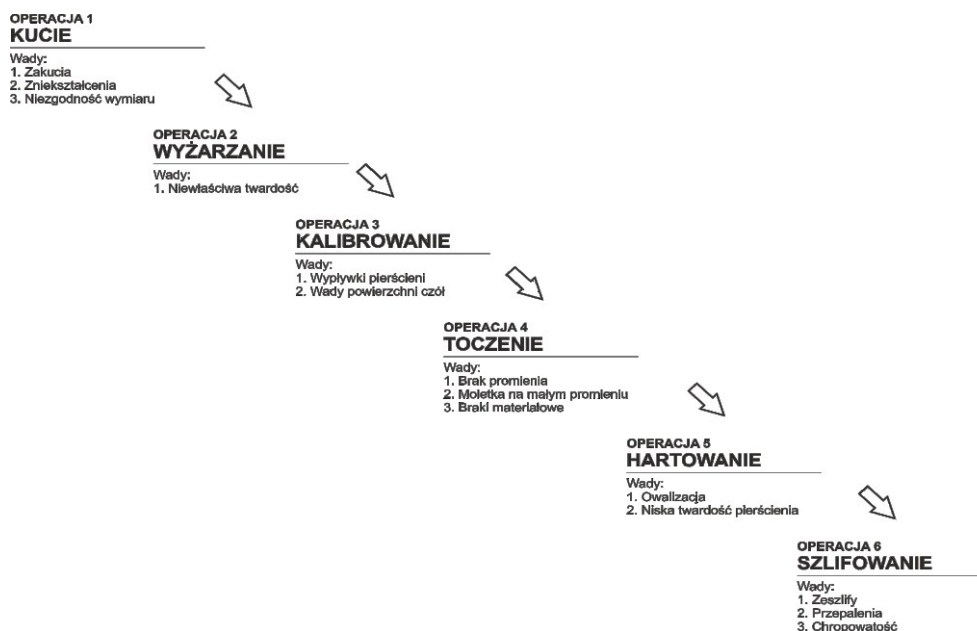
pytanie dlaczego w celu znalezienia przyczyn problemu. Najważniejsze jest zachowanie logicznego ciągu zadawania pytań [8].

Zaletą stosowania metody 5 WHY jest łatwość stosowania w każdym przedsiębiorstwie, nie potrzebne jest przeszkolenie pracowników, wymagana jest jedynie znajomość problemu, który poddawany będzie analizie. Ponadto metoda ta skłania pracowników do samodzielnego i analitycznego identyfikowania zaistniałego problemu w przedsiębiorstwie. Wadą tej metody jest to, iż jej efekty są niewymierne, a problem rozwiązuje się tutaj na zasadzie dedukcji [11].

2. Analiza problemu badawczego

W niniejszym artykule przeprowadzono analizę wad występujących w trakcie procesu produkcyjnego pierścienia łożyskowego. Analizę tę podzielono na dwa etapy: w pierwszym etapie wykorzystano metodę 5 WHY, za pomocą której określono dlaczego dane wady w poszczególnych etapach procesu produkcyjnego wystąpiły, następnie za pomocą metody FMEA określono potencjalne przyczyny wad w badanym wyrobie obliczono także koszty wady przed przeprowadzeniem metody FMEA i po jej zastosowaniu [12].

Przedmiotem badań jest pierścień łożyskowy, wadliwa produkcja tego wyrobu generowała koszty i straty w przedsiębiorstwie. Część wad było wykrywana w trakcie produkcji na poszczególnych jej etapach natomiast o większości wad informowali kliencie w postaci reklamacji. Wobec zaistniałych problemów podjęto próbę identyfikacji wad wyrobu w całym procesie produkcyjnym w celu wskazania etapów tego procesu gdzie należy wprowadzić działania korygujące i zapobiegawcze. Ważnym elementem tej analizy jest także zmniejszenie kosztów poszczególnych etapów produkcji. Poniżej przedstawiono przebieg procesu produkcyjnego pierścienia łożyskowego i wady występujące w poszczególnych operacjach (rys. 1).

Rys. 1. Proces produkcji pierścienia łożyskowego

Ze względu na wykrycie wad w wyrobie w trakcie produkcji, podjęto działania mające na celu identyfikację zaistniałego problemu. Do tego celu wykorzystano metodę 5WHY. Dzięki tej metodzie w każdej operacji procesu produkcyjnego wybrano jedną przyczynę, która podlegała dalszej analizie. Poniżej przedstawiono analizę poszczególnych wad w kolejnych etapach (operacjach) procesu produkcyjnego (rys. 2-7).

2.1. Zakucie

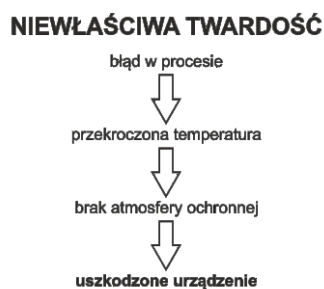
Przyczyną wystąpienia wady zakucie w wyrobie było zbyt małe doświadczenie nowo przyjętego pracownika, źle i niedokładnie ustawił on maszynę wykorzystywaną w operacji kucia, co powodowało, że wyrób był wadliwy. Wada zakucia pojawia się już na początku procesu produkcyjnego – w pierwszej operacji. (rys. 2).

Rys. 2. Przebieg metody 5 WHY dla wady zakucie

2.2. Niewłaściwa twardość

Kolejną wadą jaka została wybrana do analizy metodą 5 WHY to niewłaściwa twardość badanego wyrobu (rys. 3). Na powstanie tej wady wpływ mogły mieć następujące czynniki: błędnie ustawiony proces wyżarzania, przekroczona temperatura utwardzania, brak atmosfery ochronnej. To wszystko mogło być spowodowane uszkodzeniem osprzętu pieca.

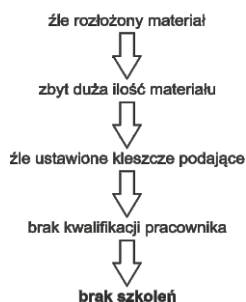
Rys. 3. Przebieg metody 5 WHY dla wady niewłaściwa twardość

2.3. Wypłytki pierścieni

W kolejnej operacji wytwarzania pierścienia łożyskowego stwierdzono następującą wadę - wypłytkę pierścienia (rys. 4). Za pomocą metody 5 WHY jako przyczynę ustalono złe rozłożenie materiału i zbyt dużą ilość materiału, co mogło spowodować

nierównomierne rozłożenie się elementów. Kolejnymi przyczynami tej wady mogły być małe doświadczenie pracownika wykonującego ten proces bądź brak stosownych szkoleń.

WYPLÝWKI PIERŚCIENI

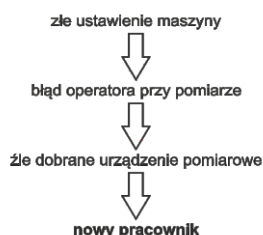

Rys. 4. Przebieg metody 5 WHY dla wady wyplýwki pierścieni

2.4. Brak promienia

Przyczyną wystąpienia wady brak promienia (rys. 5) było źle ustawienie maszyny przez błąd operatora maszyny przy pomiarze promienia. Maszynę tę obsługiwał nowozatrudniony pracownik - jego małe doświadczenie mogło być główną przyczyną powstania wyżej wymienionej wady w analizowanym wyrobie.

BRAK PROMIENIA

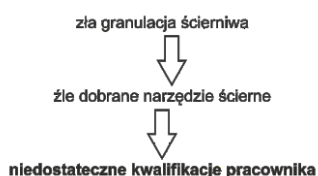

Rys. 5. Przebieg metody 5 WHY dla wady brak promienia

2.5. Zeszlifowanie

Z przeprowadzonej analizy (rys. 6) wynika, że główną przyczyną złego zeszlifowania była nieodpowiednia granulacja ścierniwa. Powodem tego był czynnik ludzki - małe doświadczenie pracownika.

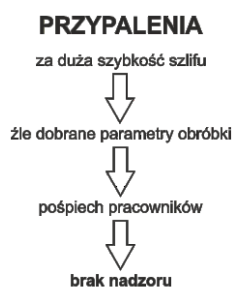
ZESZLIFY

Rys. 6. Przebieg metody 5 WHY dla wady zeszlifowanie

2.6. Przypalenia

Z przeprowadzonej analizy za pomocą metody 5 WHY (rys. 7) wynika, że przypalenie mogło powstać na skutek zbyt dużej szybkości szlifowania czyli źle dobranej głównej parametry obróbki ubytkowej. Podobnie jak w przypadku wcześniejszych wad główna przyczyna leży po stronie pracowników - w tym przypadku mogło być to związane z pośpiechem w wykonywaniu tej czynności i brakiem nadzoru przełożonych.

Rys. 7. Przebieg metody 5 WHY dla wady przypalenie

Po przeprowadzeniu analizy wad za pomocą metody 5 WHY można stwierdzić że głównymi przyczynami wystąpienia wad w wyrobie w całym procesie produkcyjnym (w poszczególnych jego operacjach) był błąd pracowników, ich małe doświadczenie na danym stanowisku pracy, źle ustawione parametry maszyn oraz niedostateczna ilość szkoleń związanych z obsługą urządzeń. W omawianym przedsiębiorstwie największym problemem jest zbyt duża rotacja pracowników oraz brak odpowiedniego dozoru nad mało doświadczonymi operatorami.

W celu dalszego ustalenia przyczyn i skutków występowania wad w całym cyklu produkcyjnym w omawianym przedsiębiorstwie przeprowadzono analizę FMEA.

3. Analiza FMEA

Za pomocą metody FMEA określono przyczyny wystąpienia wady oraz oszacowano koszty tych wad, co jest bardzo istotne z punktu widzenia sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa oraz zwiększających się reklamacji klientów. W analizie FMEA obliczono wskaźnik WPR czyli współczynnik poziomu ryzyka zwany również w literaturze liczbą priorytetową ryzyka.

Wskaźnik WPR to iloczyn następujących elementów: znaczenie wady, częstość wystąpienia wady oraz wykrywalność wady. Został on ustalony dla każdej z wad. Następnie zaproponowano działania korygujące. Ze względu na duże straty ponoszone przez przedsiębiorstwo z powodu wad w cyklu produkcyjnym pierścienia łożyskowego przedstawiono także koszty wady przed przeprowadzeniem analizy oraz po analizie. Wynik analizy za pomocą metody FMEA przedstawiono w tabeli 4.1.

W literaturze podaje się, że wskaźnik WPR nie powinien przekraczać 70 - w każdym innym przypadku potrzebne jest wprowadzenie działań korygujących. W omawianym procesie produkcyjnym wskaźnik WPR w sześciu poddanych analizie wadach był większy i wahał się od 72 do 162, dlatego wprowadzono działania korygujące, co pozwoliło znacznie zredukować ten wskaźnik. W tabeli 1 przedstawiono, także koszty poszczególnych wad przed wprowadzeniem działań korygujących. Jak widać

przedsiębiorstwo ponosiło duże koszty z tytułu występowania wad w procesie produkcyjnym, udało się je znacznie zredukować, co pozwoli wprowadzić oszczędności w wytwarzaniu tego wyrobu i powinno zmniejszyć jego wadliwość.

Po przeprowadzonej analizie FMEA według autora opracowania istotnym jest uwzględnienie w analizie miejsce powstania danej wady w procesie produkcyjnym. Ma to duże znaczenie z punktu widzenia efektywności całego procesu i pozwoli eliminować na bieżąco powstałe problemy, dlatego należałoby tabelę stosowaną w analizie FMEA uzupełnić o kolumnę, gdzie wpisywano by miejsce wykrycia nieprawidłowości w procesie. Jest to istotne w przypadku powtarzania się wady w gotowym wyrobie, wówczas można przeanalizować i wskazać etap w którym najczęściej nieprawidłowość ta występuje. Ważnym jest także czas wykrycia wady czy nastąpiło to jeszcze na etapie produkcji czy poinformował nas o tym klient. Wada wykryta przez klienta powinna mieć najwyższą wagę natomiast wykryta w następnej operacji najniższą.

Tab. 1. Analiza FMEA wad pierścienia łożyskowego

OPERACJA	WADA	WPR	DZIAŁANIA KORYGUJĄCE	WPR	KOSZT WADY PRZED [PLN/mies.]	KOSZT DZIAŁANIA KORYGUJĄCEGO [PLN/mies.]	KOSZT WADY PO [PLN/mies.]	OSZCZĘDNOŚĆ [PLN/mies.]
KUCIE	Zakucie	120	Szkolenia pracowników przez doświadczonego operatora	48	200 000	3 000	80 000	117 000
WYŻARZANIE	Niewłaściwa twardość	60	Wymiana dysz podających azot na ceramiczne	0	120 000	10 000	0	110 000
KALIBROWANIE	Wpływy pierścieni	72	Wizualizacja wady na stanowisku roboczym	36	360 000	3 000	180 000	177 000
TOCZENIE	Brak promienia	72	Zautomatyzowanie pomiarów	0	180 000	12 000	0	168 000
SZLIFOWANIE	Zeszlify	162	Zmiana dostawcy kamieni szlifierskich	61	180 000	1 000	90 000	89 000
SZLIFOWANIE	Przypalenia	72	Szkolenia pracowników + wizualizacja wad	0	80 000	3 000	0	77 000

4. Podsumowanie

Analiza wad wyrobu w całym procesie produkcyjnym za pomocą metody 5 WHY i metody FMEA pozwoliła na:

- określenie przyczyn wystąpienia poszczególnych wad w wyrobie,
- obniżenie kosztów wad,
- wprowadzenie działań korygujących, co z kolei skutkowało zmniejszeniem ilości wadliwych wyrobów,
- zwiększenie zaufania klientów poprzez fakt mniejszej liczby reklamacji,
- wyznaczenie działań, które należy przeprowadzić aby w przyszłości nie wystąpiły podobne problemy,
- udokumentowanie wszystkich działań wykonanych w celu poprawy wadliwości procesu produkcyjnego,
- zaangażowanie całego przedsiębiorstwa w rozwiązywanie problemu – wad w procesie produkcyjnym.

Celem niniejszego opracowania było wskazanie w analizowanym przedsiębiorstwie, w poszczególnych etapach procesu produkcyjnego błędów, które prowadziły do powstawania wad. W tym przypadku, wyszczególniono sześć wad w pierścieniu łożyskowym takie jak: złe zakucie, niewłaściwa twardość materiału, powstanie wypłytki pierścienia, brak promienia pierścienia, powstanie zeszlifów oraz przypalenie. Zaproponowano działania zapobiegawcze i korygujące, do których należały: przeprowadzenie szkoleń pracowników przez doświadczonych operatorów maszyn, wymiana dysz podających azot na ceramiczne, wprowadzenie wizualizacji wad na stanowiskach roboczych, a także zautomatyzowanie pomiarów na wybranych urządzeniach.

Wydaje się, że należałoby w analizie FMEA umieścić informację, w którym etapie cyklu życia wyrobu dana wada została wykryta - czy jeszcze na etapie produkcji, czy przez klienta.

Stosowanie metod zarządzania jakością do analizy procesów produkcyjnych przynosi duże efekty zarówno ekonomiczne, jak i związane ze zwiększeniem zaufania klientów jednak nie są to jedyne rozwiązania. Istotne jest także przeprowadzanie szkoleń pracowników, wprowadzenie takich działań, które zatrzymałyby pracowników w przedsiębiorstwie na dłużej - jak wykazała analiza nadmierna rotacja pracowników i co za tym idzie małe doświadczenie na poszczególnych stanowiskach pracy to główny problem tego przedsiębiorstwa.

Literatura

1. Anette von Ahsen.: Cost oriented failure mode and effects analysis. International Journal of Quality & Reliability Management vol 25, iss 5, 2008.
2. Ebenzer A., Daradasn S R.: Total failure mode and effects analysis in tea industry: A theoretical treatise. Total Quality Management & Business Excellence. Vol 22, iss 12, 2011.
3. Hamrol A., Mantura W.: Zarządzanie jakością – teoria i praktyka. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2002.
4. Hamrol A., Kowalik D.: FMEA w doskonaleniu procesów z dominującym udziałem człowieka. Zeszyty Naukowe Politechnik Śląskiej, nr 12, 2002.
5. Karpiński T.: Inżynieria produkcji. Wydawnictwo Naukowo - Techniczne, Warszawa, 2004.

6. Krishnaraj C., Mohanasundram K.M., Devadasan S.R., Sivaran N.M.: Total failure mode and effect analysis a powerful technique for overcoming failures. *International Journal of Productivity and Quality Management*. Vol 10, number 2/2012.
7. Krzemień E., Wolniak R.: Wpływ zastosowania metody FMEA na koszty jakości w przedsiębiorstwie. *Problemy Jakości*, nr 5, 2002.
8. Pawlak J.: Koszty a efektywność w firmie zarządzanej przez jakość. *Problemy Jakości*, nr 1, 2001.
9. Rychły-Lipińska A.: FMEA – analiza rodzajów błędów oraz ich skutków. *Zeszyty Naukowe Instytutu Ekonomii i Zarządzania*, nr 1, 2007.
10. Sęp J., Perłowski R., Pacana A.: Techniki wspomaganie zarządzania jakością. Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów, 2006.
11. Wolniak R., Skotnicka B.: Metody i narzędzia zarządzania jakością: teoria i praktyka. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice, 2010.
12. Wolniak R., Skotnicka – Zasadzień B.: Wykorzystanie komputerowego wspomaganie w zakresie metody 5 WHY w przemyśle. [w:] *Komputerowe zintegrowane zarządzanie*. Tom II. [red.] R. Knosala. Oficyna Wydawnicza Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją, Opole, 2011.
13. Wolnowska A., Rawska A.: Analiza ryzyka procesu produkcyjnego przy wykorzystaniu metody FMEA [w:] *Komputerowe zintegrowane zarządzanie*. Tom II. [red.] R. Knosala. Oficyna Wydawnicza Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją, Opole, 2010.
14. Zasadzień M., Radomski D.: Porównanie wybranych narzędzi służących badaniu niezgodności wyrobów. [w:] *Koncepcje zarządzania jakością, doświadczenia i perspektywy*. [red.] T. Sikora. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków, 2008.
15. Zasadzień M.: Analiza wadliwości wyrobu z wykorzystaniem narzędzi zarządzania jakością. [w:] *Komputerowe Zintegrowane Zarządzanie*. [red.] R. Knosala. Oficyna Wydawnicza Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją, Opole, 2011.
16. Vinoal S., Aravindraj S., Ravi Sathya Naraganan., Yogeshwaran Fuzzy assessment of FMEA form rotary switches a case study. *The TQM Journal*. Vol 24, iss 5 2008.

Dr inż. Bożena SKOTNICKA-ZASADZIEN
 Instytut Inżynierii Produkcji
 Politechnika Śląska
 41-800 Zabrze, ul. Roosevelta 26
 tel/fax: (0-32) 277 73 62
 email: bozena.skotnicka@polsl.pl